

Posudek oponenta disertační práce

Název disertační práce: Muž Boží, starý prorok a Slovo Hospodinovo proti oltáři v Bét-elu

Autor práce: Mgr. Libor Chaloupka

Vedoucí práce: Prof. ThDr. Martin Prudký

Rok odevzdání: 2016

Studijní program/obor: Teologie/Biblická teologie

Univerzita Karlova v Praze

Evangelická teologická fakulta

Katedra Starého zákona

Oponent: Viktor Ber, Th.D.

Předložená práce se zaměřuje na výklad oddílu v 1. Královské 13. Autor vychází z postřehu Karla Bartha, dle něhož se jedná o klíčové prorocké vyprávění ve Starém zákoně (s. 9), autor tento text vykládá rovněž ve vztahu k dalším souvisejícím pasážím. V oblasti výkladu uvedených textů hodlá autor obhájit a vysvětlit mezi badateli menšinovou interpretaci textu, dle níž je oltář zmiňovaný v 1Kr 12,32 odlišný od oltáře zmiňovaného v následujícím v. 33 – toto má mít vliv rovněž na identifikaci oltáře v 2Kr 13,15n. Cílem práce je rovněž přispět k porozumění konceptu „Slova Hospodinova“ (s. 12). V dějinách výkladu 1Kr 13 vyvstávají autorovi práce čtyři hlavní oblasti zájmu: „Dynamika pravého a falešného prorocství; Naplnění Slova Hospodinova; Poslušnost a neposlušnost Božího Slova /proroka; Moc Božího Slova“ (s. 13n).

Pokud jde o metodu práce, autor kritizuje „tendenčnost a snahu výkladačů [sic!] přizpůsobit výklad svému pojetí, pohledu, teologické „škole““ (s. 14). On sám považuje za základní východisko hebrejský text Starého zákona:

„Ve své práci vycházím z biblického textu, který máme před očima. Jím se nechávám vést a vyvést všemu navzdory. Což prakticky znamená také odkládat své veškeré (teologické) „předporozumění“, které často ovlivňuje přípravu i její výsledek. V předložené studii nepracuji s různými teoriemi“ (s. 14).

Práce je členěna do čtyř kapitol, kterým předcházejí části úvodní („Úvodem“, „Záměr práce“, „Metoda práce“).

První kapitola je věnována exegezi 1Kr 13,1–32; jde o dominantní část celé práce, kde autor kromě výkladu uvedeného textu věnuje značnou pozornost i jeho širšímu kontextu. Metoda práce v této části je jakýsi volný komentář širšího Jarobeáмова příběhu v 1Kr 11,26–14,20 a dalších s Jarobeámem souvisejících textů. Autor klade zejména důraz na identitu oltáře v 1Kr 12,32, resp. 12,33 – oživuje mj. Bičovu tezi, že se v těchto verších nejedná stále o jeden oltář, nýbrž o dva odlišné, přičemž pouze druhý z nich (v. 33) je postavený samotným Jarobeámem. Podrobněji se autor zabývá přímo oddílem 1Kr 13,1–32. Zde si všímá hlavně motivu Slova Hospodinova a vztahů, které k němu zaujímají jednající postavy. V druhé části této kapitoly („Kontext II“) autor vykládá další jarobeámovské texty v Královských knihách.

Druhá kapitola se zaměřuje na problematiku slovesa שׁוּב („vrátit se“, „obrátit se“), jež dle autora vyjadřuje „motiv ‚obratu‘“, který má být klíčový pro příběh v 1Kr 13 (s. 157). Autor předkládá distribuční analýzu výrazu שׁוּב v 1Kr 12 a 1Kr 13. Upozorňuje na prolínání fyzického a metaforického užití tohoto výrazu, dle autora sloveso zejména upozorňuje na nevratnost Slova Hospodinova (s. 160nn), v širším kanonickém kontextu sloveso souvisí i s motivem exilu (164n). V této kapitole se objevuje rovněž exkurz k otázce rozpoznávání pravého a falešného proroctví a oddíl porovnávající 1Kr 13 s 1Kr 20,35–36; autor poukazuje na důležité paralely mezi oběma texty, nepřipojuje však žádnou hlubší reflexi těchto souvislostí.

Třetí kapitola pojednává o 2Kr 23,15–20, tedy o naplnění Slova Hospodinova proti oltářům v Bét-elu. Autor se zde opět potýká s možností existence dvou různých oltářů, tentokrát ve verších 15 a 16 – dle v. 15 je oltář zničen, ale znovu se objevuje ve v. 16. Autor argumentuje odkazem na 1Kr 12,32–33, kde rovněž identifikoval dva různé oltáře. Důvodem tohoto rozlišování dle autora je důraz vyprávění na silnější desakralizaci „oltáře Bét-elu“ (2Kr 23,16) ve srovnání s „oltářem, který byl v Bét-elu“ (2Kr 23,15). Silněji je tak postižen Jarobeámem samotným postavený oltář, proti němuž prorokoval muž Boží v 1Kr 13. V další části kapitoly je pak připomenuto a probráno variantní čtení v 2Pa 34,3–7.

Konečně čtvrtá kapitola je věnována pojmu Slovo Hospodinovo. Autor zde rozvíjí průběžně prezentovaný názor, že Slovo Hospodinovo je hlavním tématem příběhu – jde o konkrétní slovo v konkrétní situaci, které spouští celý řetězec událostí. Velký důraz je přitom kladen na svrchované působení Slova, které nezávisí na protivenství (krále Jarobeáma), na jiných zábranách (lži starého proroka), ale ani na osobě zvěstovatele („muž Boží“ v 1Kr 13, který se posléze sám proviní neposlušností). Ve stručném závěru pak autor k výše uvedeným motivům připojuje též motiv nevědomosti krále Jóšijáše, který proroctví naplní dříve, než je s ním seznámen.

Použitá literatura je členěna na „Prameny“, „Slovníky, gramatiky a konkordance“ a „Komentáře, časopisy, studie“ – jde o přípustnou praxi, kterou však osobně neshledávám pro čtenáře přívětivou. Připojen je též seznam použitých zkratk.

Struktura práce je na první pohled značně nevyvážená. Záměr a metoda práce jsou vysvětleny na čtyřech stránkách, přičteme-li část „Úvodem“ pak celkem na sedmi. První kapitola (výklad 1Kr 13) zabírá 139 stránek, tedy více než polovinu celé práce včetně obsahu, bibliografie, seznamu zkratk apod., druhá a třetí kapitola jsou obě rozsahu středního (30 resp. 45 stran), poslední čtvrtá se však „srazila“ na pouhých 14 stran. Zdá se mi, že toto nevyvážené uspořádání vypovídá o určité nepromyšlenosti koncepce celé práce.

Práce je tedy zejména výkladem 1Kr 13 v širším biblickém kontextu. Tento výklad obsahuje nemálo zajímavých pozorování, komentářů. U disertační práce tohoto typu bych však očekával zejména solidní vysvětlení zvoleného hermeneutického přístupu, jeho zdůvodnění, zasazení do širších souvislostí apod. Výše citovaný odstavec o práci s textem bez teologického předporozumění, tak jak jej autor má „před očima“, v současné hermeneutické situaci prostě neobstojí. Autor očividně čte daný text jako součást křesťanského Písma (odkazuje mj. na novozákonní texty), z nějakého důvodu, který bohužel neuvádí, však považuje za nejstarší a nejautentičtější podobu textu tradiční hebrejský židovský text „včetně jeho dělení na setumy a petuchy“ (s. 15, srov. též na s. 60). Autor se poměrně vágně hlásí

k narativní analýze textu a tzv. „amsterdamské škole“ synchronní četby (s. 15, pozn. 13), avšak toto není nijak rozvedeno, autor k pojmům narativní analýzy ani v průběhu práce nějak zvlášť neodkazuje. Chce-li autor pracovat synchronní metodou, pak není jasné dle jakých kritérií posuzuje historicitu biblických událostí (např. s. 220nn). Autor se sám opakovaně hlásí ke Karlu Barthovi a jeho výkladu 1Kr 13 v rámci systematicko-teologické práce. Mohlo by se zdát, že tedy autor sám usiluje o jakousi křesťanskou teologickou interpretaci Starého zákona – v takovém případě však rozhodně nejde o prosté a nezaujaté čtení textu, nýbrž o teologicky jednoznačně angažovaný projekt. Autor také bohužel nečiní žádný pokus svou práci podrobněji a výslovněji zasadit mezi kanonické přístupy či novější proud teologické interpretace Písma.

Jak již bylo uvedeno, podstatnou část práce představuje komentář k hlavnímu textu v 1Kr 13 a k dalším souvisejícím pasážím. Silnou stránkou práce je zde skutečně blízkost masoretskému textu, přičemž autor v odůvodněných případech zohledňuje také text Septuaginty. Velká část patových poznámek ve výkladových pasážích práce je věnována objasňování vybraných hebrejských výrazů. Stejně jako v úvodu autor odmítl příležitost svou práci zasadit do současného odborného rozhovoru, i ve výkladových pasážích se práce se sekundární odbornou literaturou jeví jako poměrně slabá. Autor pracuje se standardními slovníky hebrejštiny (Gesenius, BDB, Holladay), ovšem novější práce či novější vydání nepoužívá (Koehler a Baumgartner; Clines); v bibliografii se ovšem objevuje relativně novější VanGemerenův *New International Dictionary of Old Testament Theology & Exegesis*, avšak v práci jsem nedohledal žádný konkrétní odkaz na toto dílo. Autor, zdá se, nejčastěji odkazuje na jiné komentáře. Odkazuje též na některé relevantní články či monografie, soustavnější dialog s konkrétní tezí té či oné citované práce jsem v práci nepostřehl. Daněk a Bič jsou citováni jako autority bez srovnání se současnou světovou biblistikou, podobně ČEP *Výklady ke SZ* (srov. např. vysvětlení pojmu „Milo“ na s. 23, pozn. 23; viz též s. 93, pozn. 221), což považuji za nedostatečné. Místy autor odkazuje na jinou odbornou literaturu buď pouze sporadicky nebo dokonce vůbec, takové části práci pak představují spíše souhrn autorových postřehů k probíranému textu (viz např. část „Prorocký syn a Slovo Hospodinovo 1Kr 20,35–36“, s. 179–186).

Promarněnou příležitostí je exkurz k rozpoznávání pravého a falešného prorocství (s. 171nn). Tématem se totiž zajímavě zabýval ve své monografii z roku 2006 Walter Moberly (*Prophecy and Discernment*). Autor práce o této knize ví, zmiňuje ji jednou v jiné souvislosti (s. 233, pozn. 518), avšak ve svém exkurzu přímo k danému tématu se s ní vůbec nevyrovnává a do svého pojednání ji nezpracovává.

Občas je práce psána spíše formou naznačených bodů, které by dle mého názoru měly být spíše rozvinuty do souvislého textu a jasnější argumentace, viz např. s. 151, 154n, 236n aj.; podobně strohý a heslovitý je např. také „Exkurz: Prorocké znamení, které potvrzuje (zpřítomňuje) ohlášené slovo“. I zde chybí jakýkoli odkaz na literaturu či širší souvislosti.

Autor pořízuje svůj vlastní (poměrně toporný) překlad vykládaných biblických pasáží, uvítal bych nějaké zdůvodnění zvolené překladatelské metody. V překladu se např. užívá pojem Jisráel, avšak ve vlastním textu práce mluví autor o Izraeli, důvod pro takovou praxi však není uveden.

Práce trpí pravopisnými a typografickými chybami, např.: „12 Izraelských kmenů“ (s. 27, pozn. 39), „Izraelské tradice“ (s. 45), „Izraelských králů“ (s. 48), podobně též na s. 153,

„jimy“ na s. 210, pozn. 465; „král Šalům“ v pozn. 101 na s. 48 navíc chybně zařazený do 2Kr 16,13; „ne-vejítí, odejítí“ na s. 111, pozn. 267; „Vrát' se“ (s. 36) aj.; oproti praxi ČEP je ve zkratce biblické knihy uváděna za číslovkou mezera, tedy např. 1 Kr místo 1Kr, autor odkazuje na Jeremjáše zkratkou „Jer“ místo ustáleného Jr. Rušivě a samoúčelně působí uvádění masoretských akcentů v hebrejském textu. U patových poznámek by bylo vhodnější nastavit jejich číslování vždy od každé kapitoly znovu.

Pokud jde o naplnění věcného záměru práce je možno konstatovat, že autor rozvinul téma Slova Hospodinova v probíraném textu 1Kr 13; v tomto ohledu je práce přínosná. Autor se pokusil zdůraznit svrchované a samovolné působení Slova a motiv „nevědomosti“ na straně lidských postav. Jde o zajímavý postřeh, který by opět mohl být zasazen do širších teologických souvislostí. V případě krále Jóšijáše se však dle mého názoru autor nechává poněkud jednostranně unést (s. 202n, 216n, 248) pouze jednou (jarobeámovskou) linií celkového vyprávění Královských knih – v kontextu svého příběhu však Jóšijáš reaguje zejména na slova nalezené knihy Zákona a jejího výkladu prorokyní Chuldou. Autor si je vědom tohoto kontextu (s. 189n), ale dále mu již nevěnuje pozornost. Jakou roli však Zákona a kniha Zákona hrají při naplňování Hospodinova Slova? Záměrem autora je též osvětlit identifikaci oltáře respektive oltářů v 1Kr 13,32–33 a souvislost těchto oltářů s příběhem v 2Kr 23,15–18. Význam odlišení dvou oltářů pro celkovou interpretaci vyprávění mi však bohužel přes veškerou snahu unikl. Navíc právě pomocí naratologických pojmů by bylo možné dvojí referenci v 1Kr 12,32–33 vysvětlit např. jako narativní sumář apod. Snad by zde pomohlo jasnější vysvětlení celé problematiky, lepší formulování interpretačních možností a z nich plynoucích důsledků včetně teologických.

Závěrem: Práce je přínosná zejména jako shromáždění množství zajímavých poznámek k vykládaným textům a (ovšem nikoli objeveným) důrazem na motiv Slova Hospodinova v 1Kr 13 a souvisejících textech. Zvolený formát komentáře však dle mého názoru nepřispívá k soudržnosti a dobré struktuře práce; snad by bylo bývalo lepší více zapojit i tematické členění. Práce také není dostatečně teoreticky ukotvena, slabinou je i práce se sekundární literaturou a konečná jazyková úprava.

Uvedené nedostatky považuji za poměrně závažné, přesto *práci doporučuji k obhajobě* s tím, že autor bude mít možnost se k nim vyjádřit.

V Poděbradech dne 30. 7. 2016

Viktor Ber, Th.D.